

BARN, SAMLIVSBRUDD OG SORG

Hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?

Therese Clausen
Kandidatnummer: 36

Bacheloroppgave
BHBAC3980

Trondheim, april 2022

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING.....	3
1.1 BEGRUNNELSE FOR VALG AV TEMA	3
1.2 VALG AV PROBLEMSTILLING	3
1.4 OPPGAVENS OPPBYGGING	3
2.0 TEORI.....	4
2.1 SAMLIVSBRUDD	4
2.2 FORELDRESAMARBEID	5
2.3 SORG OG SORGREAKSJONER	6
2.4 OMSORG.....	8
2.5 VOKSENROLLEN.....	10
3.0 METODE	11
3.1 METODEBESKRIVELSE	11
3.2 VALG AV METODE: INTERVJU	11
3.3 INFORMANTER	12
3.4 PLANLEGGING AV DATAINNSAMLING.....	12
3.5 GJENNOMFØRING AV INTERVJUENE.....	12
3.6 BEHANDLING AV INNSAMLET DATA.....	13
3.7 ETISKE RETNINGSLINJER	14
3.8 METODEKRITIKK	15
4.0 DRØFTING OG FUNN.....	16
4.1 FORELDRESAMARBEIDET VED SAMLIVSBRUDD	16
4.2 DEN PROFESJONELLE ROLLEN OG RELASJONSARBEIDET	18
4.3 DEN VIKTIGE OMSORGEN	19
4.4 DE TRISTE BARNA.....	20
4.5 DEN GODE HJELPEN	22
5.0 AVSLUTNING OG KONKLUSJON.....	23
6.0 LITTERATURLISTE	25
7.0 VEDLEGG	26
7.1 INTERVJUGUIDE: BARNEHAGELÆRER/PEDAGOGISK LEDER.....	26
7.2 INTERVJUGUIDE: INSTANSER UTENFOR BARNEHAGEN	27
7.3 INFORMASJONS- OG SAMTYKKESKJEMA	28

1.0 Innledning

1.1 Begrunnelse for valg av tema

Bakgrunnen for min oppgave er et tema jeg anser som svært relevant i dagens samfunn og har et personlig forhold til. Da jeg var barn gikk mine foreldre gjennom et samlivsbrudd og i dagens samfunn er samlivsbrudd blitt svært normalt. Min opplevelse av samlivsbrudd som barn er nok ikke utenfor normalen. Dette er derfor noe de fleste kan relatere til på en eller annen måte. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det i år 2020 hele 19 470 skilsmisser og separasjoner i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2021). I følge barne-, ungdoms- og familieverndirektoratet var det omtrent 25 000 barn som opplevde samlivsbrudd mellom foreldrene i samme år (Barne-, ungdoms- og familieverndirektoratet, 2021).

Jeg ønsket å knytte dette med samlivsbrudd sammen med barns sorg. Jeg vet som voksen at samlivsbrudd er vondt og når man går gjennom denne prosessen så sørger man over det som ble tapt. Man kjenner på mange vonde følelser i denne prosessen. Barn opplever også denne sorgen. Derfor synes jeg det er så viktig at ansatte i barnehagen har kunnskap om barns sorg og hvordan man på best mulig måte kan legge til rette for barnas bearbeidelse i møte med utfordrende situasjoner. Denne oppgaven har som mål å finne ut av hvordan man kan styrke pedagogens kompetanse i møte med utfordrende situasjoner som omhandler barna. Min problemstilling tar utgangspunkt i pedagogen og personalets perspektiv.

Rammeplanen spesifiserer at barn skal møtes på individnivå og at personalet skal ha respekt for hvordan barn opplever verden (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Det er sentralt at personalet evner å tilrettelegge for barn som har ulike forutsetninger og perspektiv. Barns liv blir påvirket av deres omgivelser, men barna påvirker også sitt eget liv (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11).

1.2 Valg av problemstilling

Min problemstilling er som følgende: *Hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?*

1.4 Oppgavens oppbygging

Denne oppgaven vil bli delt inn i en teoridel, en metodedel, en del om drøfting og funn, og til slutt en avslutning og konklusjon. I teoridelen vil det bli presentert fagstoff som er relevant

for problemstillingen min. Her vil du kunne lese om sorg og sorgreaksjoner hos barn, omsorg, voksenrollen, samlivsbrudd og foreldresamarbeid. Videre kommer metodekapittelet. Her vil jeg forklare hva en metode er og komme med en begrunnelse for min valgte metode. I kapittel fire kommer jeg til å vise til funn og drøfte rundt disse. Ved hjelp av teori og drøfting av data vil jeg her komme med forslag til løsning på problemstillingen. Til slutt vil det komme en avslutning på oppgaven hvor jeg kort vil oppsummere oppgaven i sin helhet og komme med en konklusjon på min problemstilling.

2.0 Teori

I dette kapittelet blir det gjort rede for begreper og teori som anses som relevant og som senere anvendes i oppgaven.

2.1 Samlivsbrudd

For denne oppgaven og dens problemstilling er det sentralt å bruke teori om samlivsbrudd. Oppgaven vil dreie seg om hvordan dette påvirker barna og sorgprosessen som følger. Vi kan definere samlivsbrudd som en stor omveltning i livet. Et slikt brudd kan by på praktiske og følelsesmessige belastninger. Samlivsbrudd kan gi ulike tapsopplevelser (Helsenorge, 2019)

Det er ikke til å legge skjul på at foreldrenes følelser og samliv påvirker barnet. Kvaliteten på samlivssituasjonen kan bidra til å enten utløse eller forsterke omsorgssvikt (Killèn, 2021, s. 291). I denne situasjonen er det mange foreldre som er opptatt av seg og sitt, og dette kan gå negativt utover barnet. Samlivsproblemer kan være preget av samspill av destruktiv natur, fiendtlighet og aggresjon. Foreldrenes bearbeidelse av bruddet kan være mer avgjørende for konsekvensene for barnet enn selve bruddet. Her understrekes det hvor viktig det er at mennesker får muligheten til å få frem sine følelser av tap, savn og protest for å jobbe seg gjennom situasjonen (Killèn, 2021, s. 295). Følelsen av ubearbeidede samlivsbrudd blir en følelse av nederlag for foreldrene. Dette kan videre påvirke deres selvoppfatning og holde den fast slik. Dette bidrar ofte til at de trekker seg unna, avviser barnet og de kan projisere egen utilstrekkelighet (Killèn, 2021, s. 301). Samlivsbrudd er i stor grad en situasjon hvor barnet må konkurrere mot en voksen for oppmerksomhet og omsorg. I nyere tid har det kommet mer forskning som gir oss bedre grunnlag for å stille hypoteser for barnets konsekvenser i et samlivsbrudd (Killèn, 2021, s. 302-303).

Barn merker mer enn man tror, både om ting de blir informert om og ting som blir vitende holdt skjult for dem. De merker seg at visse temaer er det ikke lov å snakke høyt om (Killén, 2017, s. 153). Barn er svært lojale og vil gjøre det de kan for å beskytte sine foreldre. Ved å holde situasjoner som samlivsbrudd en hemmelighet skaper det en ekstra belastning i en allerede sårbar og vond situasjon. Barn skal ikke være nødt til å holde slike ting hemmelig. Det er mange foreldre og voksne som føler på en usikkerhet om hva man faktisk kan dele med sine barn og snakke med dem om. Sannheten er at man kan snakke med barn om omtrent alt, men det handler mye mer om hvordan man snakker med dem enn hva man snakker med dem om (Killén, 2017, s. 153).

2.2 Foreldresamarbeid

Det å samarbeide tett med foreldrene er viktig. For små barn så er hjemmet og barnehagen det som utgjør helheten i hverdagen og livet deres. Ved et godt samarbeid mellom hjemmet og barnehagen kan denne helheten bedre ivaretas (Glaser, 2018, s. 19). Samtale med foreldrene om vanskelige tema skal være ledet av den profesjonelle i situasjonen. Den må derfor også gjennomføres på en profesjonell og ryddig måte (Glaser, 2018, s. 135). Her er det viktig og ta stilling til hvem som skal delta på samtalen. Dersom det er foreldre som ikke bor sammen eller ikke samarbeider godt bør de kanskje ikke være på samme møte. En forutsetning for god dialog er at fagpersonen initierer samtalen og temaet, og deretter gir ordet til forelderen/foreldrene slik at de sikres en aktiv rolle i samtalen (Glaser, 2018, s. 135). En slik samtale bør initieres dersom barnehagelæreren har gjort seg observasjoner som kan skape bekymring, da enten om barnet eller om foreldrene. For å kunne invitere til et slikt møte bør barnehagelæreren ha gjennomført systematiske observasjoner som gir deskriptiv informasjon hvor man ikke tolker eller vurderer. Her bør man legge vekt på at det blir et jeg-budskap, altså hva du selv observerer, og ikke et du-budskap om barnet. Dersom budskapet blir fremstilt som om barnet er problematisk eller har vanskeligheter blir det også raskere uenighet med foreldrene (Glaser, 2018, s. 137). Foreldrene og de profesjonelle har som oftest et felles ønske om å bidra til barnets beste og at barnet skal ha det bra. Selv om temaet er vanskelig vil man sørge for en nyttig samtale ved å rette fokuset mot løsninger som kommer barna til gode (Glaser, 2018, s. 139).

For å gi barnehagen best mulig grunnlag for å tilrettelegge hverdagen for hvert enkelt barn bør foreldrene få muligheten til å fortelle om barnet og dets behov. Ut ifra informasjonen foreldrene gir barnehagen om barnets hverdag hjemme og hva barnet engasjerer seg i når det

kommer til lek og aktivitet, får barnehagen et godt grunnlag for hva de bør vektlegge i omsorgen for enkeltbarnet (Killén, 2017, s. 178). Det å ta faglige vurderinger er en viktig egenskap for barnehagelæreren i møte med foreldrene. Fokuset skal være barnets beste. Når barnehagelæreren anvender en profesjonell, faglig autoritet til foreldrene har det som hensikt å påvirke foreldrene direkte. Dette kan være i situasjoner hvor barnehagelæreren begynner å bli bekymret for barnets situasjon ut ifra observasjoner fra blant annet hente- og bringesituasjoner med foreldrene (Killén, 2017, s. 178). Dette innebærer at når man opplever situasjoner som bekymringsverdige så deler man dette med foreldrene. Videre har man mulighet til å ha en samtale med foreldrene. Barnehagen har best mulighet for å hjelpe barnet dersom man får tilstrekkelig informasjon om barnets behov og eventuelle utfordringer (Killén, 2017, s. 179). Det er nærliggende å ta opp eventuell bekymring med foreldrene fremfor å håpe at det løser seg selv. Når man som profesjonell unnlater å dele bekymringer med foreldrene så samarbeider man ikke lenger. Dette skaper et kontaktforhold på falske premisser. Manglende åpenhet vil som oftest skape en utrygghet og distanse mellom hjemmet og barnehagen (Killén, 2017, s. 180).

2.3 Sorg og sorgreaksjoner

I barnehagen er det et stort og variert mangfold av barn og personligheter. Dette er viktig å tenke på i de dagligdagse situasjonene, men også i de vanskeligere situasjonene. Barn reagerer ulikt ved utfordringer og vanskeligheter. Derfor er det viktig med et observant barnehagepersonale som ser barna og deres uttrykk. Kapittelet om sorg og reaksjoner er derfor inkludert som en del av teorien i oppgaven.

Over de siste hundre årene har forståelsen for sorg og sorgprosessen endret seg. Prosessen med sorgarbeid benyttes fortsatt, men mange av forståelsene og sannhetene som omhandler sorg har endret seg og er nå anset som myter. Fagfeltet forstås nå på følgende måte: det er ingen rett eller gal måte å sørge på, sorgens forløp følger ikke en fastsatt sekvens av faser og det er ingen krav om uttrykk av sterke følelser eller å bedrive sorgbearbeidelse (Røkholt m. fl. 2018, s. 33). Den amerikanske psykologen George Boanno har på bakgrunn av analyser av sorgforløp hos større grupper foreslått å skille sorg mellom fire ulike sorgbaner (Røkholt m. fl. 2018, s. 34). I forhold til min valgte problemstilling: *hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?* Anser jeg tre av disse banene som særlig relevante. Årsaken til at jeg ikke anser den fjerde banen som relevant er fordi den knyttes direkte til dødsfall. De tre banene jeg anser som relevante er: en sorgbane som

kjennetegnes av kraftig reaksjon og generelt dårlig funksjon gjennom hele sorgforløpet, en bane som kjennetegnes av få reaksjoner i begynnelsen, men som utvikler seg til å bli sterke reaksjoner over tid og den siste sorgbanen kjennetegnes av lite reaksjoner i starten, men også gjennom hele sorgforløpet (Røkholt m. fl. 2018, s. 34).

Ifølge barnelege og professor John Coleman kan en psykisk utfordring, slik som det å skulle håndtere noe vanskelig, føre til forsinkelser i barn og unges utvikling. Dette forårsakes av at andre livsutfordringer blir satt på vent frem til barnet har overskudd til å håndtere disse (Dyregrov & Lytje, 2021, s. 42). Det er flere studier som viser at barn som sørger også ofte føler på skyld. Denne blir ofte oversett, men er ofte en tilstedeværende følelse barn som sørger kjenner på. Denne følelsen kan forårsakes av barnas fantasi. Skyldfølelsen kan oppstå fra ingenting, som for eksempel at barnet sa noe stygt eller ikke ryddet rommet sitt til rett tid (Dyregrov & Lytje, 2021, s. 42). Denne skyldfølelsen ser ut til å avhenge veldig av hvor flink familien seg imellom er til å snakke om sorgen. Det er sett at jo flinkere de er til å kommunisere om det vanskelige, jo større er sjansen for at barna også deler sine tanker. På denne måten har også de voksne større sjanse til å se og ta på seg ansvaret før barnet gjør det (Dyregrov & Lytje, 2021, s. 42).

Menneskers utvikling og atferd preges av variabilitet og variasjon. Dette gir en forklaring på hvorfor vi mennesker er alle unike og forskjellige (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 175). Barn er også forskjellige individ. Dette innebærer jo at de reagerer forskjellig i ulike situasjoner. Tidligere ble det vist til de ulike sorgbanene man kan se hos barna samt at barna ofte tar på seg skylda for situasjonen og sorgen som oppstår. Andre reaksjoner man kan se hos barn som er i en slik situasjon er at noen av de blir mer klengete og krever mer oppmerksomhet enn tidligere, mens hos andre kan man se at de trekker seg mer tilbake både fra barn og voksne, og velger å leve i sin egen fantasiboble. Noen barn vil også regrediere. Dette betyr at de «går tilbake» et skritt i utviklingen sin. For eksempel kan man se barn som egentlig har sluttet med bleie har nå begynt å tisse på seg (Killén, 2017, s. 93). Disse reaksjonene er helt normale i situasjoner hvor man opplever tap og sorg. Dette er ting som kan tolkes som omsorgssvikt, men som ikke er det. Det kan derimot representere en risikosituasjon dersom de ansatte ikke er i stand til å se at barnet sliter. Måten de ansatte håndterer slike situasjoner på kan enten hjelpe barnet gjennom sorgen eller forverre den. Hemmelighetsholdelse og andre forsøk på å skjule situasjonen blir bare en belastning for barnet. De blir dermed overlatt til sin egen fantasi og tolkning av situasjonen som kan

forårsake selvbredelse, ansvarsfølelse og skyld for situasjonen (Killén, 2017, s. 93).

Barnehagepersonalet kan ha en viktig rolle i slike situasjoner. Hvordan de håndterer situasjonen kan enten hjelpe eller belaste barnet. Hvis personalets atferd blir en videre belastning for barnet kan det skape en enda større utfordring for barnehagen både i forhold til arbeid med foreldrene og barnet (Killén, 2017, s. 93).

2.4 Omsorg

I nyere tid er omsorg blitt et svært sentralt begrep i barnehagen og i arbeid med barn. Det å vise omsorg for barna når man jobber i barnehagen er nedfelt i både rammeplan og barnehageloven. Omsorg er viktig for barnas trygghet, tilknytning og utvikling. Dette er relevant for min oppgave nettopp fordi man kan si at omsorg innebærer å bry seg om og ta vare på noen (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 205).

På vegne av samfunnet har barnehagepersonalet et oppdrag som er nedfelt i både barnehageloven og rammeplanen. Disse dokumentene er sentrale og legger premissene for hvilke prioriteringer og valg som gjøres i hverdagen i barnehagen (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 208). Rammeplanen legger blant annet vekt på at barnas behov for omsorg skal bli ivaretatt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20). En helhetlig tilnærming til kjernebegrep som omsorg, læring, lek og danning er det som beskriver barnehagens virksomhet i barnehageloven. Barna lærer gjennom egne erfaringer som lek, aktiviteter og sosialt samspill og samvær. Hva barna lærer er avhengig av hva slags samspill de har med andre. Omsorg kan ses på som det fundamentet og kvaliteten barna får med relasjonene i barnehagen. Skjæringspunktet mellom lek og læring er der barnas dannelsesprosess foregår. Her har personalet et ansvar (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 209). Et utvetydig krav fra rammeplanen er at personalet skal møte alle barn med varme, interesse, åpenhet og vise omsorg for hvert barn (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20). For å kunne gjøre dette har ikke personalet mulighet til å velge bort å vise omsorg for barna. Dette ansvaret er gitt til personalet. Det er ikke noe de kan gjøre, det er noe de skal gjøre (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 209).

Begrepet omsorg kan betraktes fra forskjellige ståsteder med ulike perspektiv og utgangspunkt (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 203). I dagligtale kan vi si at omsorg betyr å bry seg om, ta vare på, hjelpe eller bekymre seg for en annen person. Dette kan erfares og praktiseres både i nære relasjoner slik som familie, men også i umiddelbare og uforutsette

situasjoner. Om man ser en person i nød vil de aller fleste intuitivt reagere med å skynde seg bort til vedkommende og hjelp. Denne reaksjonen kan man kanskje kalle en omsorgsimpuls. Ved dette innebærer at reaksjonen kommer som en slags refleks som medvirker oss til å gjøre etiske riktige valg i situasjoner hvor man i utgangspunktet bare er en tilskuer, men impulsen fører til at man involverer seg (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 205).

Ved å ta utgangspunkt i barnehageloven kan vi si at forholdet mellom personalet i barnehagen og barna er dialogisk, dynamisk og gjensidig og har barnet som aktør. Dette innebærer at omsorgen er tosidig og skal bli besvart på en eller annen måte (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 207). Omsorgen blir fullbyrdet når barnet omsorgen rettes mot blir mottatt og akseptert som det. Når man som voksen initierer til omsorg for et barn er det vesentlig å undersøke om den blir mottatt og respondert til. Ved å gjøre dette sikrer man at begge er aktive parter i omsorgsrelasjonen og får da fundamentale roller for å kunne si at noe er og oppleves som omsorg. Både barna og personalet er i et påvirkningsforhold som er gjensidig. Dette forholdet gir konsekvenser, særlig for små barns utvikling (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 207). Omsorg er blitt såpass viktig i barnehagen på grunn av flere faktorer. Noen av disse er basert på nyere forskning om barn som meningsskapende og intensjonelle aktører i intersubjektive relasjoner. Videre er både teorier om tilknytning og kunnskap om barns utvikling gode, faglige argumenter på hvorfor omsorg må ha en så sentral rolle i barnehagen (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 208).

Tilliten vi blir vist av barna stiller oss ovenfor en appell om å ta vare på dem. Når et menneske utleverer seg slik til en annen får vedkommende en makt over dem. Denne maktposisjonen kan brukes til å gi omsorg og ivaretagelse, eller brukes til å utnytte og ødelegge. Dette blir et etisk ansvar (Fugelsnes m. fl. 2015, s. 123). Omsorgsgiverens bidrag i denne relasjonen blir da å kunne se den andres behov og vise engasjement for omsorgsmottakeren. Omsorgsrelasjonen skal baseres på at omsorgsgiveren ser behovene og er til stede hos omsorgsmottaker (Fugelsnes m. fl. 2015, s. 124). I en relasjon mellom voksen og barn er det barnet som avgjør om omsorgen som den voksne gir faktisk er omsorg. Dette innebærer at barna oppfatter handlingene og kommunikasjonen fra den voksne som omsorg (Fugelsnes m. fl. 2015, s. 124).

2.5 Voksenrollen

For å se nærmere på hvordan spesielt barnehagelæreren kan være en hjelper for barn i vanskelige, emosjonelle situasjoner slik som samlivsbrudd mellom foreldre er det sentralt å se på hva voksenrollen betyr i barnehagen. Derfor har jeg valgt å inkludere et kapittel nettopp om voksenrollen og dens betydning.

Som barnehagelærer har man et ansvar for å være en god hjelper. Det å være en god hjelper innebærer å se alle barna som individ, lytte til barna og velge hva man sier og når man sier noe med omhu. En god hjelper er den som er flink til å lytte og fange opp signaler fra de som har behov for omsorg. Denne beskrivelsen av egenskapene og ferdighetene til en god hjelper er basert på en afrikansk tegning (Peters & Juveli, 2020, s. 10). Ved siden av foreldre og foresatte er personalet i barnehagen noen av de viktigste menneskene i barnas hverdag. Det er i barnehagen, i tillegg til hjemmet, at barna opplever og mottar omsorg og danner relasjoner både på godt og vondt (Peters & Juveli, 2020, s. 10).

For å kunne hjelpe barnet på best mulig måte er det flere ting man må huske i forhold til regulering, både fysiologisk, relasjonell og fornuft. For å best kunne hjelpe barnet må man kunne regulere seg selv og egne følelser. Når man selv er i en rolig sinnstilstand, vil dette smitte over på barnet. Man skal være nysgjerrig på barnet, men uten å stille for mange og for vanskelige spørsmål. Det man ønsker å finne ut av er årsaken og behovene bak barnas atferd. Her må man også være åpen og akseptere barnas reaksjoner, uansett hvordan disse ser ut. Her kan det også være nyttig å tilby regulerende aktiviteter barna kan bedrive mens man snakker. Dette kan være alt i fra å tegne, drikke saft, løpe rundt eller leke noe barnet liker (Peters & Juveli, 2020, s. 54). En annen teknikk man kan ta i bruk er å bekrefte barnets opplevelse av situasjonen og prøve å sette ord på det barnet føler. Her kan man prøve seg frem og oppfordre barnet til å korrigere dersom de føler du bommer på beskrivelsen. Det er viktig å se an barnets alder i forhold til mulighet for refleksjon og hvilke reaksjoner man kan få (Peters & Juveli, 2020, s. 54).

Det er mange funksjoner og elementer som er viktig i relasjonsarbeidet med både barnet og hjemmet. Noen av de mest relevante elementene for min problemstilling er dette med å synliggjøre, anerkjenne og trygge barnet, bryte tausheten for tabubelagte temaer, gjøre livet mer forståelig og forutsigbart, frigjøre barnet fra ansvar og skyld for risikosituasjoner, hjelpe barnet gjennom skuffelser og sorg samt ta vare på både barnet og foreldrene (Killén, 2017, s.

143-144). Barn har et behov for å bli sett og anerkjent, både i gode situasjoner hvor de opplever mestring og glede, men også i vanskelige situasjoner hvor de må trygges med forståelse. Det er enkle grep man kan ta for å sørge for at barnet føler seg sett. En god måte å se barnet på er å speile dets ansiktsuttrykk og kroppsspråk ved å kommentere på det. Et eksempel kan være «i dag ser jeg at du er lei deg.» På denne måten ser du barnet og anerkjenner situasjonen (Killén, 2017, s. 144). Barnehagepersonalet har en viktig rolle i det å gjøre den voksne verden mer forståelig for barn. Det å gjøre en situasjon mer forståelig kan gjøre opplevelsen mindre belastende for barnet, som gjerne har laget seg en egen tolkning av de elementene det har snappet opp (Killén, 2017, s. 158).

Barnehagepersonalet har også en viktig rolle når det kommer til å ta vare på foreldrene i en slik situasjon. Foreldrene skal møtes med respekt og omtanke. Det kan være utfordrende for barnehagepersonalet og oppleve at foreldrenes omsorgsgivning til barnet ikke er god nok eller manglende. Det kan være både belastende og irriterende å føle at foreldre overser, avviser eller på andre måter behandler barna negativt. Her står man selv i fare for å distansere seg fra og dømme foreldrenes evner. Relasjonskompetanse er derfor like viktig i samarbeidet med foreldrene som når det kommer til barna (Killén, 2017, s. 166-167).

3.0 Metode

I dette kapitlet skal jeg presentere bruken av en metode. Til å begynne med vil jeg beskrive hva en metode er.

3.1 Metodebeskrivelse

En metode er redskapet vi bruker når det er noe vi ønsker å undersøke. Metoden er det vi bruker for å samle inn data (Dalland, 201, s. 51). Det er flere ulike metoder man kan anvende. Man kan se på kvalitativ og kvantitativ metode som de to hovedtypene. I min oppgave valgte jeg å bruke kvalitativ metode. I avsnittet under vil jeg gå inn på og begrunne mitt valg av metode.

3.2 Valg av metode: intervju

Jeg var litt frem og tilbake om hvilken metode jeg ønsket å bruke for min oppgave, da jeg endret både tema og problemstilling flere ganger. Jeg landet til slutt på temaet om barn, samlivsbrudd og sorg med følgende problemstilling: «*hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?*» For dette valgte jeg intervju da

jeg følte at dette var det beste for å kunne gå mer i dybden. Intervju synes jeg er en god metode å bruke fordi det tillater oppfølgingsspørsmål underveis.

3.3 Informanter

Jeg valgte mine informanter ut ifra hva slags informasjon jeg ønsket å tilegne meg; nettopp erfaring med barn, samlivsbrudd og barns sorgreaksjoner og prosesser. Jeg bestemte meg for å ikke bare intervju barnehagelærere, men også to instanser utenfor barnehagen for å få et bredere blikk og flere perspektiver som kunne bidra til å løse min problemstilling. Etter litt undersøkelse og vurdering valgte jeg meg ut to barnehagelærere fra en tidligere praksisbarnehage, en person fra familievernkontoret og en person fra domstolen. Min relasjon til informantene er både ukjent og kjent. Jeg har kjennskap til de to barnehagelærerne jeg intervjuet siden jeg var i praksis i barnehagen de jobber i. Vedkommende på familievernkontoret og domstolen har jeg ingen tidligere relasjon med. Hos alle mine informanter var atmosfæren både trygg og avslappet.

3.4 Planlegging av datainnsamling

I avsnittene ovenfor beskrev jeg at mitt valg for datainnsamlingen ble intervju. Intervju i seg selv har egentlig ikke noe strengt regelverk å forholde seg til. Under forberedelsen av intervjuundersøkelsen var målet å besvare tre spørsmål; hva, hvordan og hvorfor. Her da: hva skal jeg spørre om, hvordan formulerer jeg spørsmålene og hvorfor stiller jeg disse spørsmålene? For å stille de riktige spørsmålene må forskeren ha teoretisk forståelse og kunnskap om fenomenet som skal undersøkes. Slik sørger man for å kunne stille de riktige og nødvendige spørsmålene (Bergsland & Jæger, 2014, s. 70). Før jeg begynte med formuleringen til intervjuguidene (se vedlegg 1 og 2) fant jeg inspirasjon fra tidligere bacheloroppgaver med lignende tema som jeg hadde valgt. Jeg tok inspirasjon i form av utformingen til intervjuguidene, antall spørsmål og hvilke tema som ble belyst. Jeg leste meg opp på relevant litteratur for mitt tema. Da hovedsakelig samlivsbrudd og sorg hos barn. Videre forsøkte jeg å formulere spørsmål som var åpne for å kunne få fyldigere svar. Der det ble lukkede spørsmål inkluderte jeg oppfølgingsspørsmål som åpnet for mer utdypende svar.

3.5 Gjennomføring av intervjuene

Formålet med kvalitative forskningsintervju er å tilegne seg informanten sin beskrivelse av situasjonen (Dalland, 2018, s. 65). Ved å si at intervjuet er kvalitativt menes å få frem en

nyansert beskrivelse av situasjonen fra intervjupersonen. Presisjonen og fortolkningen av innholdets betydning er det som gir det kvalitative intervjuet sin styrke. Hovedformålet med et kvalitativt intervju er å innhente kvalitativ kunnskap, uttrykt med vanlig språk fra intervjupersonen (Dalland, 2018, s. 68).

Så snart intervjuguidene og samtykkeskjema var klart og godkjent sendte jeg dette ut til mine informanter. I samme e-post ble tid og sted for intervjuene lagt. Jeg sendte ut intervjuguidene slik at informantene skulle ha muligheten til å forberede seg og danne seg noen tanker om spørsmålene. Intervjuene ble gjennomført rimelig likt. Alle ble gjennomført ansikt til ansikt på arbeidstedet til informantene.

Informantene hadde satt av mer enn nok tid til intervjuet og kom alle med gode og utfyllende svar på spørsmålene mine. Jeg opplevde ingen hast med å komme meg gjennom intervjuene og jeg følte de alle fløt godt. Det var en rolig og trygg atmosfære hos alle og informantene kom alle med gode, relevante erfaringer og tanker. Noe jeg likte særdeles godt var at informantene også åpnet for refleksjon fra meg. Slik skapte vi en god dialog oss imellom som ga meg mye nyttig informasjon.

3.6 Behandling av innsamlet data

Et analysearbeid har som formål å hjelpe oss å konkludere med hva intervjuet forteller oss. I tolkningen av intervjuet finner vi mening i informasjonen vi har tilegnet oss (Dalland, 2018, s. 87). Når vi analyserer, er det derimot viktig å få frem innholdet fra intervjuet på en saklig måte. For mine intervju valgte jeg å ikke bruke lydopptaker, så mine innsamlede data var allerede i skriftlig tekst. Det jeg gjorde videre var å lese nøye gjennom og rette opp skrivefeil og forkortelser jeg lagde underveis.

Intervjuguidene mine var delt inn i tre deler med ulike tema. Disse tre delene besto av «åpningsspørsmål», «sorg og samlivsbrudd» og «barnet». I hver del tok jeg for meg spørsmål som omhandlet disse temaene. Helt til slutt inkluderte jeg også spørsmålet «noe annet du ønsker å tilføye?». Dette inkluderte jeg slik at informantene hadde muligheten å reflektere over om informasjonen de hadde gitt meg var mangelfull. Underveis da jeg leste over innsamlet data valgte jeg å understreke det viktigste og relevante for min problemstilling. For å få oversikt over hva som tilhørte hvor brukte jeg ulike farger for hvert tema. Jeg noterte meg også ned stikkord underveis. Da jeg hadde gått gjennom alle intervjuene individuelt satte jeg

datamaterialet opp mot hverandre. På denne måten ble det lettere å se hva hver av informantene hadde svart på samme spørsmål. Enkelte av informantene gikk mer i dybden enn andre på noen av spørsmålene. Jeg vil si at mye av dataen jeg samlet inn er relevant for min problemstilling.

Ved å strukturere innhentet datamateriale fjerner du materiale som ikke har relevans til problemstillingen (Bergsland & Jæger, 2014, s 82). Dette kan eksempelvis dreie seg om uttalelser som overlapper hverandre eller digresjon i samtalen. Til tross for mye relevant informasjon er det også en del data som ikke har noe relevans for min problemstilling. Dette materialet har jeg ikke tatt med videre.

3.7 Etske retningslinjer

En bacheloroppgave skal anonymiseres. For meg som student er det viktig å kjenne til de etiske retningslinjene som gjelder for bacheloroppgaven. Det er også sentralt å følge disse retningslinjene og ta dem på alvor. I min oppgave har jeg ikke innhentet personopplysninger fra mine informanter og hadde dermed ikke behov for å søke Norsk senter for forskningsdata. Til intervjuene mine har jeg fått muntlig og skriftlig samtykke.

I forkant av intervjuene mine sendte jeg ut et informasjons- og samtykkeskjema til mine informanter (se vedlegg 3). I skjemaet fikk informantene informasjon om formålet med prosjektet, hvem som sto ansvarlig for prosjektet, hva prosjektet vil innebære, hva deres deltakelse vil innebære, samt at deres deltakelse er frivillig. En hovedregel å følge for intervju er at forskningsprosjekter som igangsettes kun skal settes i gang basert på deltakernes informerte og frie samtykke til å delta. Informantene har til enhver tid rett til å trekke seg fra prosjektet. Deres avbrytelse skal ikke få noen negative konsekvenser for dem (Bergsland & Jæger, 2014, s. 84). Både i forkant av og underveis i intervjuene har det vært åpenhet rundt retningslinjene og spørsmål informantene hadde til meg har blitt besvart.

Disse intervjuene er anonymisert og dataen innsamlet er konfidensiell. Konfidensialitet går ut på å ikke offentliggjøre personlig data som kan avsløre deltakerens identitet (Bergsland & Jæger, 2014, s. 85). I drøftingen vil jeg bruke kodenavn for informantene for å sikre konfidensialitet.

3.8 Metodekritikk

Når jeg hadde bestemt meg for å bruke intervju som datainnsamlingsmetode var jeg først usikker på hvem og hvor mange informanter jeg ønsket å intervju. Når valget falt på fire informanter var jeg litt redd for at mengden data ville bli overveldende og uoversiktlig, men etter å ha gjennomført de fire intervjuene var jeg glad for at jeg valgte å gjennomføre alle. Jeg fikk mye nyttig og relevant informasjon fra alle intervjuene og har i etterkant kjent på at mitt valg av metode var riktig.

En mulig feilkilde i å bruke intervju kan forekomme i kommunikasjonsprosessen (Dalland, 2018, s. 60). Dette dreier seg om spørsmålene ble oppfattet riktig eller om den som intervjuer oppfatter svaret fra informantene riktig. I mine intervju hadde jeg opplevelsen av at mine informanter oppfattet spørsmålene mine på riktig måte. Dersom det var noe uklart brukte jeg oppfølgingsspørsmål. Mine informanter stilte også spørsmål til meg om noe var uklart. Siden jeg valgte å skrive ned hva som ble sagt fremfor å bruke lydopptaker gjentok jeg ofte muntlig hva det jeg trodde informantene sa for å forsikre meg om at jeg hadde hørt rett. En svakhet ved slik innsamling er det jeg skrev ned på pc og hadde fokus på flere ting samtidig, nemlig å stille spørsmål, lytte til informantene og notere ned og svare på eventuelle spørsmål fra informant. Her kan viktig data glippe.

Som forsker er det viktig å være bevisst på valg og gjennomføring av egen metode ved å være reflektert og kritisk, for det er ikke en metode som er hverken feilfri eller perfekt (Bergsland & Jæger, 2014, s. 80). I kvalitative studier kan reliabilitet knyttes til hvor pålitelig datamaterialet er og hvor troverdig det er (Dalland, 2018, s. 40). Intervjuene jeg hadde kunne blitt gjennomført igjen med andre informanter på samme arbeidssted. Dersom svarene hadde blitt like som de jeg fikk ved første intervju kunne vi begynt å se reliabiliteten rundt dette temaet.

Til mine intervju hadde jeg ikke lydopptaker. Jeg tok selv valget om å notere ned datamaterialet. Dette har noen ulemper. Jeg får ikke skrevet ned alt informantene sier ordrett. Jeg får heller ikke med meg alt informantene sier. Viktig informasjon og utsagn kan bli oversett ved å gjøre datainnsamlingen på denne måten. En annen utfordring er jo å være en aktiv lytter. For å kunne skrive ned samtidig som informantene snakker må jeg fokusere skjermen og tastaturet. Når jeg ser ned på skjermen for å notere blir blikkontakten forstyrret, og dette kan skape videre forstyrrelser underveis i intervjuet. Jeg ser for meg at dersom jeg

hadde valgt å bruke lydopptaker kunne jeg fått en større helhet og sammenheng gjennom hele intervjuet. Det jeg ser for meg som en negativ side ved å bruke lydopptaker er at det er mye arbeid og tidkrevende i etterkant med å transkribere intervjuene. For min del tror jeg dette hadde skapt en overveldende arbeidsmengde og gjort prosessen betydelig lengre.

4.0 Drøfting og funn

I dette kapitlet skal jeg presentere funn jeg har gjort som jeg anser som de viktigste og mest relevante for besvarelsen av min problemstilling. I avslutningen av denne oppgaven vil jeg komme med en konklusjon på min problemstilling. Som nevnt tidligere gjennomførte jeg fire intervju med forskjellige informanter. For konfidensialitet har jeg brukt ulike koder for de ulike informantene. Barnehagelærer A er BHG1, barnehagelærer B er BHG2, informanten fra familievernkontoret er FAM og informanten fra domstolen er DOM.

4.1 Foreldresamarbeidet ved samlivsbrudd

Ut ifra mine intervjuer med både BHG1 og BHG2 er deres samarbeid med foreldrene for det meste godt. Begge understreker hvor viktig det er å møte foreldrene og deres behov og skape en god dialog for å sikre barnets beste, både hjemme og i barnehagen. Foreldre, i likhet med barnet, skal møtes med respekt og omtanke i utfordrende situasjoner. Her har barnehagepersonalet en viktig rolle i å sørge for at også foreldrene blir ivaretatt til tross for at man selv føler at situasjonen er personlig belastende (Killén, 2017, s. 166). Det som kan bli en belastning for personalet er nettopp dette med kommunikasjon fra foreldrene sin side. BHG1 forteller om hvordan foreldrene ofte venter lenge med å informere barnehagen om situasjonen, og dette kan bli utfordrende i forhold til arbeid med barnet og samarbeidet med foreldrene. BHG2 forteller at hun opplever at foreldrene er redde for å vise barnehagen at de har «mislyktes» og dermed kan være flau over situasjonen. Til tross for dette opplever hun sjelden foreldre som vanskelig og samarbeide med. BHG1 forteller videre at hun føler samarbeidet er godt når foreldrene er ærlige og åpne om situasjonen og at det videre er enklere å skape en god dialog. Barnehagen har et ansvar overfor foreldrene også i utfordrende situasjoner. De skal også bli ivaretatt (Killén, 2017, s. 144). BHG1 forteller at i slike situasjoner må man bruke en god dose sunn fornuft. Foreldre er individer som alle andre og for å skape et godt samarbeid må man tone seg inn på vær enkelt og deres behov og ta det derifra.

Foreldre som ikke samarbeider godt, og har lite til ingen kommunikasjon bør kanskje ikke delta, og være til stede på samme møte. En forutsetning for å kunne ha en god dialog er at fagpersonen initierer til samtalen og sikrer foreldrene sin aktive rolle (Glaser, 2018, s. 135). BHG2 forteller at hun opplever at det kan være en belastning og gjøre samtaler dobbelt opp når det er foreldre som ikke kan være i samme rom. Hun understreker hvor viktig det er med god og åpen kommunikasjon mellom barnehagen og hjemmet. BHG1 sier at det er viktig å ha en samtale med foreldrene om forventinger til barnehagen. Dette kan være i forhold til bringe/henting av barnet og hvordan man gjennomfører foreldresamtalene.

Når det oppstår samlivsbrudd mellom foreldre og det kommer opp spørsmål om fordeling av barnet må foreldre inn på megling hos familievernkontoret. Her foregår det samtaler og megling på ulike nivå. FAM forteller at denne meglingen er som oftest utfordrende. Dette er i sammenheng med at det kan være vanskelig å være i samme rom med noen som har såret deg dypt. Familievernkontoret tilbyr blant annet veiledning og kommunikasjonskurs til foreldre. Her lærer de hvordan de kan kommunisere og gjøre dette på en positiv måte. BHG1 nevner også dette med å gi veiledning og råd der man ser behov eller foreldrene etterspør dette. Her må man finne en balanse. Mange foreldre opplever gjerne foreldrerollen som en sårbar og idealisert rolle hvor man kan føle at man ikke strekker til. I denne rollen er man kanskje mer sårbar for kritikk (Killén, 2017, s. 179). For å sørge for at foreldrene føler seg som kompetente og gode foreldre kan det være lurt å ikke komme med mye råd og veiledning uten foreldrenes ønske.

Noe DOM nevnte som jeg synes var relevant er dette med hvordan man som fagperson kommuniserer med foreldrene. I utfordrende situasjoner som samlivsbrudd er det viktig at man forholder seg nøytral og ikke ta noens part til tross for relasjon, hva og hvor mye foreldrene kommuniserer. Dette er særlig med tanke på om foreldrene er på vei inn i en rettssak som omhandler barnet og fordeling. Det man sier kan bli tatt med og brukt imot en av partene i en slik sak. Dette kan videre skade relasjonen mellom barnehagen og foreldrene. I slike situasjoner må man bruke skjønn og vurdere både relasjon og egen rolle. Det er viktig å finne en balanse mellom sin profesjonelle rolle og hvem man er som privatperson. Som tidligere nevnt skal barnehagen oppføre seg profesjonelt i møte med foreldre (Glaser, 2018, s. 17).

4.2 Den profesjonelle rollen og relasjonsarbeidet

Det er flere ganger nevnt at man som fagperson skal opptre profesjonelt. Mye av dette profesjonelle arbeidet er lagt ned i ulike planer og har teoretisk bakgrunn. Både DOM og FAM har ulike planer og verktøy de bruker i arbeid med foreldre og barn i situasjoner hvor det har oppstått samlivsbrudd. Hos BHG1 og BHG2 har de ikke en fastsatt beredskapsplan som brukes i denne typen arbeid. De har begge presisert at i tilfeller hvor de er i møte med utfordrende situasjoner som innebærer foreldre og barna at de baserer seg mye på å bruke fornuft og god dialog med foreldrene. De legger begge vekt på hvor viktig det er for den profesjonelle å lytte til foreldrene uten å ta noen sin side i saken. En god dialog er preget av at begge parter lytter til hverandre. Dette innebærer ikke nødvendigvis at man har en felles enighet om situasjonen, men man har respekt for den andre og en interesse for hva den andre forteller. Den profesjonelle er ansvarlig for å være en aktiv lytter til foreldrene. Man er en aktiv lytter ved at man viser med hele seg at man er til stede, respekterer og er interessert i hva den andre parten sier. Å være en aktiv lytter er dialogfremmende. Det åpner også for muligheten til oppfølgingsspørsmål hvor foreldrene kan utdype mer (Glaser, 2018, s. 138).

Som nevnt over fortalte BHG1 om å gi veiledning til foreldrene hvor de uttrykker et ønske for det. Det er ikke nødvendigvis alltid at foreldrene har informasjonen de trenger. Den profesjonelle i slike situasjoner må sørge for at foreldrene får den informasjonen de har behov for. Her er det viktig at man ikke tar for gitt hva slags informasjon foreldrene allerede sitter på siden det man antar er ikke nødvendigvis sannheten. Et eksempel på slik type informasjon er å fortelle foreldrene om familievernkontoret og tjenestene de tilbyr. FAM fortalte i sitt intervju at de tilbyr blant annet veiledning og kommunikasjonskurs. Mange foreldre vegrer seg også for å stille spørsmål og etterspørre informasjon. Derfor må den profesjonelle være bevisst på foreldrene og hva de kan ha behov for (Glaser, 2018, s. 139).

Arbeid med relasjon til barna er minst like viktig for barnehagepersonalet som det er for hjemmet. For at barna skal utvikle seg har de behov for trygghet og tilknytning. Trygg tilknytning er noe barnehagen bør etterstrebe. En trygg tilknytning i barnehagen kan bidra til å kompensere for utrygg tilknytning hjemme (Killén, 2017, s. 142-143). I intervjuet med BHG1 presiserte hun at vår oppgave som barnehagelærere er å se og anerkjenne barnet og handle ut ifra barnas initiativ. Vårt fokus er jo barnets beste. For å sikre dette må vi være oppmerksomme og se barnas behov. I intervjuet jeg hadde med FAM bemerket jeg meg hvordan han jobbet for å skape en god og trygg relasjon til både foreldre og barnet. På

forhånd var han forberedt og hadde blant annet lært seg navnene deres. Før familien ankom kontoret var han klar for å møte dem i resepsjonen. Allerede her skaper man trygghet. Barna ble sett, hilst på med navn og ønsket velkommen. Dette kan man implementere også i barnehagen. Tidlig i oppstartsfasen bør personalet være oppmerksomme og bevisst på hvor viktig tryggheten til barna er, og hva trygghet har å si for relasjonen mellom personalet og barna. Personalet skal møte både barna og foreldrene med respekt og omtanke.

4.3 Den viktige omsorgen

Det står nedfelt iblant annet rammeplanen at barnehagens personal har et ansvar for å møte alle barn med interesse, varme og omsorg (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 20). Det er mange måter å vise omsorg på, og det er opp til barnet som mottar omsorgen å akseptere det som omsorg (Glaser, Størksen & Drugli, 2018, s. 207). I intervjuet med BHG1 forteller hun at i arbeidet med barna skal man som barnehagelærer ha fokus på barnas beste og dekke deres behov. Her kommer også barnas behov for omsorg inn. I vanskelige situasjoner som samlivsbrudd har kanskje de barna behov for mer eller ulik omsorg enn resten av barnegruppa. Både BHG1 og BHG2 fortalte at de opplever de barna som mer sårbare enn resten. Disse barna har kanskje et større behov for oppmerksomhet og er mer trist enn resten av barnegruppa. Begge presiserer hvor viktig det er å møte barnet og anerkjenne barnets følelser, samt å hjelpe dem og forstå situasjonen. En slik omsorgsrelasjon baserer seg på at omsorgsgiveren ser behovene til omsorgsmottaker (Fugelsnes m. fl. 2015, s. 124). Både BHG1 og BHG2 fortalte at de ikke tar initiativ til å ha samtaler med barna om situasjonen. BHG1 presiserte med at det er viktig å gi barna frihet til å tenke på andre ting. De var begge enig om at dersom en slik samtale skulle funnet sted skulle det komme fra barnets initiativ.

I intervjuet med DOM bemerket jeg meg hvordan arbeidet iblant annet rettssaker fungerer. Hun presiserte at dommeren er ansvarlig for å se til at barnas rett til å bli hørt og informert blir opprettholdt. Slike saker kan få livsendrende utfall. Ut ifra informasjonen man innhenter skal man se barnas beste. Jeg fikk samme inntrykk fra intervjuet med FAM. I slike saker er det også viktig å presisere ovenfor barnet at de skal få muligheten til å få dele hva de tenker og føler, men at det de sier og ønsker ikke nødvendigvis får en direkte konsekvens. Noe som er viktig for blant annet barnehagen i slike situasjoner er å ta vare på barnet ved å gjøre livet mer forståelig. Det kan være belastende for barn å være i utfordrende livssituasjoner uten at de får hjelp til å forstå hva som skjer. Ved å hjelpe barna å forstå er sannsynligheten betydelig

større for at de kan bearbejde situasjonen (Killén, 2017, s. 158). BHG2 fortalte at hun deler det hun kan med barnet, men har fokus på hva barnet har behov for å vite for å kunne forstå situasjonen. BHG1 fortalte også om slike samtaler med barna. Hun jobber på småbarn og når de er så små har de ikke nødvendigvis nytte av dette. Informasjonen som blir gitt til barna skal gis i nært samarbeid med hjemmet og tilpasses barnets alder og utviklingsnivå (Killén, 2017, s. 159).

4.4 De triste barna

I intervjuene mine med BHG1 og BHG2 presiserte begge at de opplevde barn som sto i utfordrende situasjoner, som samlivsbrudd, som mer sårbare enn resten av barnegruppa. De opplevde begge at disse barna var mer avhengig av oppmerksomhet, trøst og omsorg enn resten. Noen vanlige reaksjoner for barn som sørger er nettopp dette med ekstra behov for oppmerksomhet og at de blir mer klengete enn tidligere (Killén, 2017, s. 93). Både BHG1 og BHG2 opplevde også at disse barna var mer følsomme enn tidligere. De observerte at disse barna ble gjerne raskere lei seg og var mer følsomme for situasjoner i hverdagen. Barna kunne ofte være nedfor og begynne å gråte uten at de helt visste hvorfor.

Barn som sørger har gjerne et større behov for nærhet til trygge voksne enn ellers.

Frustrasjonstoleransen deres kan også bli påvirket av problemer med selvregulering av deres indre følelsesliv. Dette kan vi se i form av at barnets reaksjoner blir uproporsjonert i forhold til situasjonen (Røkholt m. fl. 2018, s. 134). Som nevnt i avsnittet over hadde både BHG1 og BHG2 observert at barna gjerne blir mer følsomme og raskere lei seg enn det de har vært tidligere. Små barn har ikke kapasitet til å tolerere intense følelser som sorg over lenger tid. Derfor bytter barnet raskt mellom å vise og føle sorgen, til å distansere seg fra den (Røkholt m. fl. 2018, s. 135). Derfor er det viktig å være oppmerksom på barnet og anerkjenne dets følelser når det viser denne sorgen. BHG1 forteller om dette i sitt intervju; nettopp hvor viktig det er å se barnet og møte dem på deres følelser i det øyeblikket de viser at de kjenner på vanskelige følelser.

I alle intervjuene mine hadde jeg inkludert spørsmålet om «hva legger du i begrepet sorg?» Svarende var både varierende, men også veldig like. Alle mine informanter konkluderte med at sorg rommer veldig mye. BHG1 nevnte at sorg kan komme av store omveltninger i livet og at det er mange grader av sorg. BHG2 fortalte at hun tenker på sorg som en prosess hvor man kjenner på mange følelser. Dette kan da innebære sinne, tristhet og tomhet. DOM nevnte at

sorg kan komme i mange forskjellige uttrykk og sorgprosessen kan føles lang og slitsom. FAM nevnte at sorg er vonde følelser, deriblant å ikke bli hørt. Barn som er i situasjoner hvor de har det vanskelig blir ofte synlige ved atferd som kan oppleves som vanskelig (Killén, 2017, s. 145). Som personal i barnehagen har man da et ansvar for at barna blir sett og hørt. Noe jeg oppfattet som effektivt og en god løsning var fra intervjuet med BHG2. Hun fortalte at barna som hadde behov for å få utløp for vanskelig følelser skulle få det. Dersom de hadde behov for å være alene inne og rope og løpe litt rundt så skulle de få lov til det. For at barn skal kunne bli i stand til å regulere følelsene sine må de få hjelp fra oss voksne. Det de trenger fra oss er hjelp til å forstå hva de føler, hvordan de setter ord på det de føler og tillatelse til å uttrykke det (Killén, 2017, s. 146).

Gjennom de fire intervjuene mine var det et sitat som stakk seg ut. Alle mine informanter fortalte at «barn merker mer enn man tror.» Dette er noe jeg synes er viktig å huske på. Noe som har gått igjen over mange år er «det man vet har man ikke vondt av.» Dette blir også brukt om og mot barn når det skjer omveltninger i deres liv som foreldrene ønsker å holde skjult for dem. Hos mange foreldre er hemmelighetsholdelse viktig. Barna skal ikke få kjennskap til hva som skjer. Foreldrene holder situasjonen skjult. Men, barn merker mer enn man tror. Selv om barna ikke blir informert merker de allikevel at noe har endret seg. Dette føler de ofte på når det kommer til foreldrenes sinnsstemning (Killén, 2017, s. 153). Noen opplever foreldrene som aggressive, triste og fraværende. Det er en klar sammenheng mellom barns følelsesmessige problemer og utfordrende situasjoner preget av konflikt, slik som samlivsbrudd ofte medbringer (Killén, 2021, s. 291). BHG1 nevnte i sitt intervju at hun opplever at barna er gjerne de siste som blir informert om at foreldrene går fra hverandre. I mellomtiden hvor foreldrene har forsøkt å holde situasjonen skjult har barna gjerne snappet opp ting fra samtaler og observert foreldrenes oppførsel. Når barna ikke blir informert blir de overlatt til sin egen tolkning av situasjonen. Barnas sorgprosess og deres tolkning og fantasi kan skape en opplevelse av at de er ansvarlige, de opplever skyld for situasjonen og klandrer seg selv (Killén, 2017, s. 93). BHG2 fortalte om at når hun har hatt foreldresamtaler med foreldre har hun fortalt om hva barna har delt i barnehagen. Hun ga klar beskjed til foreldrene at hun ønsket ikke å høre at barnet opplever at foreldrene snakker stygt om og til hverandre. Dette hadde foreldrene i senere tid takket henne for. FAM fortalte i sitt intervju at mange foreldre var ikke klar over hva barna hadde fått med seg. Målet her er jo ikke å gå hardere til verks for å skjule det som skjer, men være mer åpen med barna om det.

En ting som virkelig stakk ut fra alle intervjuene mine var noe fra intervjuet med FAM. Han delte kort noe et barn hadde fortalt underveis i en samtale som virkelig ble værende hos meg. «Når mamma og pappa roper til hverandre går jeg i stykker innvendig.» Jeg mener det er sitater som dette som videre understreker hvor viktig kommunikasjon med barna er og også hvor tøft samlivsbrudd kan være for barn.

4.5 Den gode hjelpen

Det ble nevnt over hvor viktig det er å se og anerkjenne barnet og dets behov. For å kunne gi barnet best mulig støtte og tilretteleggelse må barnehagelæreren, sammen med resten av personalet, evne å være lydhøre, til stede og være gode observatører.

Gjennom mine intervju med to barnehagelærere og to instanser utenfor barnehagen har jeg fått flere gode løsninger på hvordan man kan være til hjelp for barnet i en sorgprosess. FAM nevnte i sitt intervju at han gjennomfører mange barnesamtaler. For å sikre barnets trygghet og å skape en god relasjon begynner han tidlig med å lære mest mulig om barnet. «Et barn på tre år er ikke et barn på tre år,» var noe han fortalte meg. Dette synes jeg er et veldig fint sitat da det understreker at vi er alle individer med ulik bakgrunn og personlighet. Dette gjelder også barn.

Personalets atferd har mye å si for hvordan barnet blir påvirket av en situasjon. Hvordan personalet går frem og håndterer en situasjon kan være avgjørende om det blir en videre belastning for barnet eller om det er med på å være en løsning (Killén, 2017, s. 93). Det er flere måter personalet kan gå frem på for å hjelpe barnet og det er ulike teknikker man kan bruke for å komme i dialog med barnet. Små barn bruker ofte lek for å prøve og forstå noe som i utgangspunktet er uforståelig. Å bruke gjentakende lek med barna kan være en god metode som hjelper barna å gradvis bearbeide hendelsen og uttrykke hva de føler (Røkholt m. fl. 2018, s. 135). Noe av det viktigste man kan huske på er at egen sinnsstemning påvirker barnet. Om man oppfører seg stresset og ukomfortabel kan dette smitte over på barnet. Det samme kan en rolig og avslappet stemning (Peters & Juveli, 2020, s. 54).

I intervjuet med FAM fortalte han meg om hvordan han gjennomfører samtaler med barn som er midt oppe i foreldrenes samlivsbrudd. Noe han har benyttet seg av er regulerende aktiviteter som barnet kan bruke underveis i samtalen. Han har observert at når barna har noe å leke med, som for eksempel leire, så flyter samtalen bedre og barna er mer åpne. Når man

ønsker å ha en dialog med et barn, særlig om tema som er vanskelig, kan det være nyttig å bruke regulerende aktiviteter som hjelper barnet å slappe av. Slike regulerende aktiviteter kan innebære tegning, løpe litt rundt eller være en aktivitet barnet liker (Peters & Juveli, 2020, s. 54).

BHG1 og BHG2 nevner begge hvor viktig det er å anerkjenne og se hvert enkelt barn og dets behov. Men hvordan gjør man egentlig det? Svaret på dette er observasjon og relasjon. Observasjon er et nyttig verktøy for personalet å bruke. I sammenheng med relasjonen de har med barnet kan de se om noe er forandret hos barnet. BHG1 og BHG2 fortalte at de opplever barn som er i en sorgprosess å være mer sårbare enn resten av barnegruppa i form av at de krever mer oppmerksomhet og klenger mer, de blir raskere lei seg enn til vanlig og de har større behov for trøst enn før. Reaksjonene fra barn når de sørger er ofte som de er hos voksne; veldig forskjellig fra person til person. Det er derfor viktig å være åpen for barnas uttrykk og akseptere barnas sorgreaksjoner til tross for hvordan disse ser ut. Det er ingen rett eller gal måte å sørge på, og reaksjonene BHG1 og BHG2 nevner er helt normale (Killén, 2017, s. 93).

5.0 Avslutning og konklusjon

Min problemstilling lyder som følgende; *Hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?*

Jeg har hatt fire intervju med fire forskjellige informanter med ulik utdanningsbakgrunn og stilling for å samle inn nok og relevant datamateriale for min problemstilling. Basert på intervjuene kom jeg frem til mange likheter, men også mange ulikheter i møte med dette temaet. Hvordan temaet håndteres på de ulike plassene baserer seg mye på kompetanse, kunnskap og tidligere erfaringer. Etter endt skrivning har jeg tilegnet meg mye ny og viktig kunnskap om barn, sorg og samlivsbrudd som jeg vil ta med meg videre inn i arbeidslivet.

Gjennom denne oppgaven har jeg gått inn på sorg og ulike teorier som kan forklare ulike måter å sørge på. Det er blitt presisert at det er ingen rett eller gal måte å sørge på. Jeg har gått inn på hvor viktig kommunikasjon og åpen dialog med foreldrene er for å sikre barnets beste, både hjemme og i barnehagen. Flere ganger er det nevnt både i intervjuene og teori at «barn merker mer enn man tror.» Voksenrollen i barnehagen spiller en stor rolle når det kommer til trygghet hos både barn og foreldre, og hvor viktig det er med relevant kompetanse. Jeg har

sett på samlivsbrudd og gått inn på hvordan en slik hendelse kan påvirke både barn og foreldre.

Ut ifra intervjuene jeg gjennomførte og teorien jeg har brukt, har jeg kommet frem til flere gode måter en barnehagelærer kan bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd. Barna bør bli sett, hørt og anerkjent på det de føler og uttrykker til personalet. Her må barnehagelæreren sørge for å være tilstedeværende, lydhør og oppmerksom på barnas uttrykk. Kommunikasjonsflyten med hjemmet spiller også en sentral rolle i hvordan barnehagelæreren kan bistå barnet. Ved hjelp av regulerende aktiviteter, foreldresamtaler og observasjoner kan barnehagelæreren bistå barn med bearbeidelsen av sorgen.

Hovedfunnene mine fra denne prosessen er kommunikasjon med både foreldre og barn, viktigheten av å se hvert barn som et individ og viktigheten av personal med god kunnskap og kompetanse om temaet.

6.0 Litteraturliste

Bergsland, M. og Jæger, H. (red.) (2014). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. Cappelen Damm Akademisk.

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving.*: Gyldendal Akademisk.

Dyregrov, A., & Lytje, M. (2021). *Håndbok i barns sorg* (1. utgave. ed.). Fagbokforlaget.

Fugelsnes, Mørkeseth, Röhle, Tofteland, Zachrisen, Johansson, Fugelsnes, Kristin, Mørkeseth, Elisabeth Ianke, Röhle, Monika Anna, Tofteland, Berit, Zachrisen, Berit, & Johansson, Eva. (2015). *Verdipedagogikk i barnehagen* (p. 263). Universitetsforl.

Glaser. (2018). *Foreldresamarbeid: barnehagen i et mangfoldig samfunn* (2. utg., p. 189). Universitetsforl.

Glaser, Størksen, I., & Drugli, M. B. (2018). *Utvikling, lek og læring i barnehagen: forskning og praksis* (2. utg., p. 548). Fagbokforl.

Killén, K. (2017). *Forebyggende arbeid i barnehagen: Samspill og tilknytning* (2. utg. ed.). Kommuneforl.

Killén, K. (2021). *Sveket: I: Risiko og omsorgssvikt - et helseproblem* (6. rev. utg) Kommuneforl.

Kunnskapsdepartementet (2017) *Rammeplan for barnehagen*. Pedlex.

Peters, Juveli, A., & Pedlex. (2020). *Psykisk helse i barnehagen: forstå hvordan jeg har det inni meg, når jeg er ute av meg* (1. utgave.). Pedlex.

Røkholt, E., Bugge, K., Sandvik, O., & Sandanger, H. (2018). *Sorg* (2. utg. ed.). Fagbokforl.

Barne-, ungdoms- og familievernsdirektoratet (2021, 11. oktober) *Barn og samlivsbrudd*.

Hentet fra:

https://www.bufdir.no/statistikk_og_analyse/oppvekst/familie_omsorg_og_relasjoner/barn_og_samlivsbrudd/#heading7129

Helsenorge (2019, 31. januar) *Samlivsbrudd og skilsmisse*. Hentet fra:

<https://www.helsenorge.no/sex-og-samliv/samlivsbrudd-og-skilsmisse/>

Statistisk sentralbyrå. (2020, 02. april) *Ekteskap og skilsmisser*. Hentet fra:

<https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/ekteskap-og-skilsmisser>

7.0 Vedlegg

7.1 Intervjuguide: barnehagelærer/pedagogisk leder

Intervju guide – barnehagelærer/pedagogisk leder

Problemstilling: Hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?

Åpningsspørsmål

-Hva er din stillingstittel?

-Hvor lenge har du jobbet i yrket?

-Hva er din utdanningsbakgrunn? Når ble du ferdig med din utdanning?

Sorg og samlivsbrudd

-Hva legger du i begrepet sorg?

-Har barnehagen en plan for arbeid med barnet/barna dersom samlivsbrudd skulle oppstå?

Hvordan foregår dette?

-Vil du si at samlivsbrudd er et tabubelagt tema? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Kan det være utfordrende å ha en samtale med foreldrene om temaet? Hvorfor/hvorfor ikke?
(med tanke på barnets oppfølging/omsorgssituasjon)

-Hvordan tenker du samlivsbrudd preger foreldrene? Og hvordan kan dette prege arbeidet med barnehagen?

-Har dere samarbeidet med andre instanser når et samlivsbrudd har oppstått? Hvis ja, hvem var dette og hvordan fungerte samarbeidet mellom dere?

Barnet

-Hvordan ivaretar og følger dere opp barnet som er i en slik situasjon?

-Hvordan opplever du barn som går gjennom samlivsbrudd mellom foreldre?

-Føler du at disse barna kan være mer sårbare enn resten av barnegruppa? Hvis ja, hvorfor, hvis nei hvorfor ikke?

-Har dere hatt noen samtaler med barnegruppa om tema som samlivsbrudd og sorg? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Gjennomfører dere samtaler med barna som er i en slik situasjon? Hvis ja, hvordan gjøres dette?

Noe annet du vil tilføye?

7.2 Intervjuguide: instanser utenfor barnehagen

Intervjuguide – instanser utenfor barnehagen

Problemstilling: Hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som er i en sorgprosess forårsaket av samlivsbrudd?

Åpningsspørsmål

-Hva er din stillingstittel?

-Hvor lenge har du jobbet i dette yrket?

-Hva er din utdannelsesbakgrunn? Når ble du ferdig med din utdanning?

Sorg og skilsmisse

-Vil dere si at samlivsbrudd er et tabubelagt tema? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Har dere en beredskapsplan for hvordan man jobber med barn og foreldre som er i en skilsmisse? Hvordan foregår dette arbeidet?

-Kan det være utfordrende å samarbeide med foreldrene i slike situasjoner? Hvorfor/hvorfor ikke?

-Hva legger du i begrepet sorg?

-Har dere samarbeidet med barnehagen når et samlivsbrudd har oppstått? Hvis ja, hvordan fungerte dette samarbeidet?

Barnet

-Hvordan opplever du barn som går gjennom et samlivsbrudd mellom foreldrene?

-Føler du at disse barna kan være mer sårbare enn andre barn? Hvis ja, hvorfor?

-Gjennomfører dere samtaler med barna som er i en slik situasjon? Hvis ja, hvordan gjøres dette?

Noe annet du vil tilføye?

7.3 Informasjons- og samtykkeskjema

Samtykke skjema for deltakelse til min bacheloroppgave

Introduksjon

Dette er et spørsmål om du ønsker å delta som informant gjennom et intervju til min bacheloroppgave. Formålet med oppgaven er å undersøke hvordan barnehagen kan tilrettelegge, bistå og følge opp barn som er i en sorgprosess forårsaket av en skilsmisse.

Formål

Skilsmisse og samlivsbrudd er noe mange kan komme til å møte og oppleve gjennom livet, både på privaten, men også med mennesker man møter på arbeid.

Dermed ønsker jeg å se nærmere på hvordan barnehagen og de nærmeste instansene jobber for å bistå barn som opplever sorg knyttet til skilsmisse. For å svare på dette vil jeg undersøke hvordan barnehagen jobber med å bistå barna som opplever sorg og som er i en skilsmisseprosess, samt hvordan samarbeid med andre instanser kan se ut og hvordan de vil være involvert i prosessen.

Min problemstilling

Hvordan kan barnehagelæreren bistå barn som opplever samlivsbrudd?

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du ønsker å delta vil det være i form av et intervju hvor informasjonen fra intervjuet vil bli benyttet for å besvare min problemstilling. Intervjuet vil da inneholde dine erfaringer med skilsmisse, barn i sorg og arbeid med slike tema. Veilederen min vil få innsyn i intervjuet. Det vil derimot ikke bli gitt personopplysninger eller andre opplysninger som kan identifisere deg.

Deltakelse er frivillig.

Å delta i prosjektet er helt frivillig. Dersom du velger å delta kan du allikevel trekke samtykket på hvilket som helst tidspunkt, uten å måtte gi begrunnelse. Alle dine personopplysninger samt informasjon fra intervjuet vil bli slettet.

Ivaretagelse av ditt personvern.

Min oppgave kommer til å være helt anonymisert og det vil ikke være mulig at noen gjenkjenner deg. Jeg kommer til å behandle opplysninger konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Notatene jeg gjør meg underveis i intervjuet vil være utilgjengelig for andre. Dersom det skulle komme frem personopplysninger underveis i intervjuet vil disse bli kodet slik at det kun er jeg som forstår hva de betyr, slik at det forblir anonymt.

Hva skjer med opplysningene etter levering av oppgaven?

Notatene fra intervju blir makulert/slettet når oppgaven er levert og godkjent. Oppgaven skal leveres 29 april. Deretter følger en sensurtime på tre uker.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Dersom du har spørsmål eller ønsker å få mer informasjon, ta gjerne kontakt:
(Student) Therese Clausen

Kontaktinformasjon til mine veiledere

Tormod Murud-Riser
Sølvi Ann Fætten

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet, samt fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

Å delta i et intervju

Jeg samtykker til at mine svar kan oppbevares og behandles fram til prosjektets avslutning.

(Signatur av prosjektdeltaker, sted og dato)